

Mircea GLADCHI,
lector al Catedrei "Drept privat"
a Academiei "Ștefan cel Mare" a MAI

PROBLEMA TRANSFRONTALIERĂ DE PROTECȚIE A RESURSELOR DE APĂ POTABILĂ ALE RÎULUI NISTRU

Rezumat

Articolul redă problematica actuală cu care Republica Moldova se confruntă în raport cu menținerea și protecția situației ecologice a bazinului râului Nistru și aprovizionarea cetățenilor cu apă potabilă de înaltă calitate. Se analizează principalele probleme ce există în raport cu acțiunile efectuate de statul vecin Ucraina ce duc la degradarea râului. Autorul încearcă să propună anumite măsuri instituționale de protecție a bazinului râului Nistru și posibilitatea evitării degradării continue a râului prin prisma acordurilor și tratatelor existente sau viitoare.

Cuvinte-cheie: Mediu, râul Nistru, context transfrontalier, protecție

Summary

The article describes the situation in which Republic of Moldova regarding the environmental problems of river Dniester. Dniester River is in danger because of the actions performed by Ukrainian administration. The author tries to give suggestions that will improve the institutional and legislative part of the problem that degrade the quality of Dniester river.

Key-words: Environment, Dniester river, transboundary context, protection.

Problematica resurselor de apă potabilă calitativă este una persistentă pentru teritoriul Republicii Moldova. Rîul Nistru este principala sursă de aprovizionarea a R.M. cu apă dulce potabilă, din aceste motive protecția și menținerea calității acestor resurse naturale sunt vitale.

O cauză ce afectează calitatea apei în rîul Nistru sunt acțiunile Ucrainei în raport cu exploatarea energiei acvatice, sau mai bine spus construcția în masă a hidrocentralelor.

În anul 2017, s-au activizat negocierile moldo-ucrainene pe marginea unui Acord de funcționare a nodului energetic nistrean. Infrastructura energetică de pe segmentul ucrainean al Nistrului datează din anii '80 ai secolului trecut, se extinde pînă în prezent și este compusă din cîteva facilități. Două hidrocentrale la Novodnestrovsk și Nahoreanî, o Centrală Hidroelectrică de Acumulare prin Pompaj și un lac-tampon de reglare a debitului și temperaturii apei în Nistru. Pe lîngă această infrastructură, autoritățile ucrainene au anunțat în 2016 construcția a 6 hidrocentrale noi pînă în 2026. Facilitățile hidroelectrice existente ale Ucrainei pe Nistru produc 4 miliarde de kWh anual, echivalentul consumului anual de electricitate al Moldovei [1].

Activitatea hidrocentralelor pe suprafața rîului Nistru influențiază negativ atât calitatea apei potabile, flora și fauna rîului, cît și propriu-zis existența și debitul

lui. Pentru ameliorarea problemelor de acest ordin se încearcă negocieri pe plan internațional cât și regional, ceea ce ține de menținerea calității apelor râului Nistru și influențarea sau minimalizarea riscurilor de ordin ecologic ce pot proveni din cauza exploatării în masă a apelor acestui fluviu prin prisma barajelor de acumulare și a hidrocentralelor.

Îndeplinirea direcțiilor strategice de adaptare a bazinului râului Nistru la schimbările climatice trebuie să se bazeze pe mecanismele instituționale existente. În principiu sunt trei tipuri de astfel de mecanisme:

- Planuri, programe și mecanisme bazate pe realizarea de către Republica Moldova și Ucraina a obligațiilor internaționale și bilaterale, ce au tangență cu problemele și interesele aferente bazinului râului Nistru precum și cu schimbările climatice;

- Planuri, programe și legislație la nivel național și regional în Republica Moldova și Ucraina localizate în limitele bazinului râului Nistru, axate pe dezvoltarea sectoarelor și direcțiilor ce țin de adaptarea la schimbările climatice. Aici sunt cuprinse și planurile, și programele speciale de adaptare la schimbările climatice;

- Mecanismele directe de colaborare în problemele aferente bazinului. [2. p.60]

Pentru a-și proteja patrimoniul ecologic atât Republica Moldova, cât și Ucraina s-au antrenat în mai multe acorduri sau tratate internaționale ce le dau posibilitate de a-și securiza interesele. Unul dintre acestea este ” ESPOO – Convenția privind impactul asupra mediului în context transfrontalier” la care R.M. este parte din 1994 și Ucraina din 1999. Scopul convenției este intensificarea cooperării internaționale în domeniul evaluării impactului asupra mediului, îndeosebi în context transfrontalier, conștientizând necesitatea și importanța elaborării de politici cu caracter anticipativ și prevenirii, atenuării și monitorizării oricărui impact negativ important asupra mediului în general și, în special, în context transfrontalier, reamintind prevederile pertinente ale Cartei Națiunilor Unite, ale Declarației Conferinței Națiunilor Unite asupra mediului de la Stockholm, ale Actului final al Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa (C.S.C.E.) și ale documentelor finale ale reuniunilor de la Madrid și Viena ale reprezentanților statelor participante la C.S.C.E., constatînd cu satisfacție măsurile pe care statele sunt pe cale să le adopte pentru ca evaluarea impactului asupra mediului să fie practică în aplicarea legilor și a reglementărilor lor administrative, precum și a politicii lor naționale, conștiente de necesitatea de a lua în considerare, în mod expres, factorii de mediu la începutul procesului decizional, recurgînd la evaluarea impactului asupra mediului la toate nivelurile administrative oportune, ca instrument necesar în vederea îmbunătățirii calității informațiilor furnizate factorilor de decizie și permițînd acestora să ia decizii raționale din punct de vedere al mediului, concentrate pe limitarea pe cât posibil a impactului negativ semnificativ al activităților, îndeosebi în context transfrontalier, atente la eforturile organizațiilor internaționale de a promova practica evaluării impactului asupra mediului atât la nivel național, cât și internațional și ținînd seama de activitățile desfășurate în acest sens sub auspiciile Comisiei Economice a Națiunilor Unite pentru Europa, îndeosebi de rezultatele Seminarului privind evaluarea impactului asupra mediu-

lui (septembrie 1987, Varșovia - Polonia), și luînd act de Obiectivele și principiile privind evaluarea impactului asupra mediului, adoptate de Consiliul de conducere al Programului Națiunilor Unite pentru mediu și de Declarația ministerială privind dezvoltarea durabilă (mai 1990, Bergen - Norvegia) [3. p. 1]. Convenția respectivă oferă posibilitatea statelor parte să sesizeze să combată și să diminueze pericolele de mediu ce pot apărea în raporturile dintre state sau din cauza unor state. Convenția oferă metode de negocieri și ameliorări ale situațiilor create cît și posibilitatea de a apăra interesele părților la Curtea Internațională de Justiție. Din păcate, această convenție nu este suficientă pentru protecția intereselor Republicii Moldova în raport cu problema apărută. Convenția oferă recomandări pentru state de a implementa acțiuni întru negocierea situațiilor de genul dat, sau în caz de imposibilitate folosirea mecanismelor de rezolvare a defirențelor descrise în ea. Prin urmare țările au nevoie de acorduri bilaterale pentru a reglementa mai amănunțit problema ecologică de frontieră ce le afectează populația. Luînd în considerație cele expuse ajungem la următorul subiect, sau tip de acord.

Un alt act ce ofera posibilitatea tangențial a apărării intereselor statelor pe plan ecologic este "Tratat între Republica Moldova și Ucraina cu privire la frontiera de stat din 18.08.1999". Articolul 3.1 din protocolul adițional se referă exclusiv la posibilitatea protecției de mediu *Pe sectorul transmis Ucraina are dreptul sa inalte construcții tehnice si de alta natura, necesare exploatarii și deservirii acestui sector și autostrăzii, să efectueze lucrări de reparații și de altă natură pe acestea, precum și să instaleze căi de comunicație și să se folosească de ele, respectînd ecologia terenului învecinat.*[4]

Cel mai recent acord între Republica Moldova și Ucraina în acest sens este "Acord între cabinetul de miniștri al Ucrainei și Guvernul Republicii moldova privind colaborarea în domeniul protecției și dezvoltării durabile a bazinului râului Nistru", semnat la Roma în 2012. Cabinetul de miniștri al Ucrainei și Guvernul Republicii Moldova, remarcînd importanța râului Nistru și a resurselor naturale aferente acestuia pentru dezvoltarea social-economică a statelor, orientîndu-se spre utilizarea rațională și protecția corespunzătoare a resurselor de apă, altor resurse naturale și ecosistemelor din bazinul râului Nistru, exprimînd îngrijorare față de starea resurselor de apă, altor resurse naturale și a ecosistemelor din bazinul râului Nistru și posibilele consecințe de gen economic, social și ecologic [5. p. 2]. Obiectivul Acordului îl constituie crearea cadrului de drept și organizațional al colaborării, pentru a realiza utilizarea rațională și argumentată din punct de vedere ecologic și protecția resurselor de apă, a altor resurse naturale aferente și a ecosistemelor bazinului râului Nistru în interesele populației și dezvoltării durabile a statelor. Interesant este că termenul acestui acord este unul destul de restrîns. *Prezentul Acord intră în vigoare la data primirii ultimei notificări în scris privind îndeplinirea de către Părțile Contractante a procedurilor interne, necesare pentru intrarea lui în vigoare, și are o valabilitate de cinci ani. Valabilitatea prezentului Acord se prelungește în mod automat pentru următoarele perioade de cinci ani, dacă nici una dintre Părțile Contractante nu a notificat în scris cealaltă Parte, cel puțin cu douăsprezece luni înainte de expirarea termenului respectiv de cinci ani, despre*

intenția sa de a înceta valabilitatea acestuia [5. p.17]. Respectiv, relativ recent a fost începută negocierea unui nou accord ce oferă posibilitatea protejării în continuare a acestor obiective.

La moment este negociat un nou acord. Existența unui astfel de Acord este o practică normală pentru exploatarea cursurilor de apă transfrontalieră. Ceea ce este mai puțin normal este conținutul propus de partea ucraineană pe marginea acestui acord:

1. Acordul lipsește Moldova de dreptul de a utiliza apa din lacul-tampon pe întreaga durată a acestui acord interguvernamental. Inițial termenul acestui tratat a fost de 99 de ani, apoi a fost redus la 49, pentru ca în ultimele versiuni aflate în negociere să se ajungă la 30 de ani.

2. Proiectul de acord nu face nici o referință la normele europene de exploatare, ci la niște reguli elaborate în perioada sovietică.

3. Lipsește mecanismul de compensare pentru pierderile cauzate de funcționarea nodului energetic nistrean, numite și servicii ecosistemice (apă potabilă, pește, servicii de recreere, irigare etc.).

4. Nu sunt definite debitele de apă minime asigurate pe Nistru în diverse perioade ale anului în funcție de hidraulicitate, precum și alți parametri ai fluxului de apă asigurat. Acești parametri sunt cruciali pentru funcționarea întregului ecosistem din segmentul moldovenesc al Nistrului, iar menținerea lor în limite acceptabile ar trebui să fie obligatorie.

5. Acordul nu face trimitere la cele 6 hidrocentrale noi planificate de partea ucraineană, deși acestea sunt practic legate de același nod energetic.

6. Nu se face nici o referire la necesitatea efectuării unor studii conforme cu legislația actuală de impact asupra mediului, impact social și impact economic la infrastructura existentă și nici la cea planificată. Fără astfel de studii nu este clar în baza a ce se negociază acest tratat interstatal.

7. În cazul apariției disputelor, versiunea de text a acordului cu care se va lucra va fi cea în limba rusă. O astfel de specificație limitează din start opțiunile de selecție a judecătorilor și arbitrilor în cazul în care se ajunge la Tribunalul de la Haga. Totodată, va crea dificultăți partenerilor de dezvoltare care vor dori să se ocupe de monitorizare. Astfel se exclude într-un mod ciudat și inexplicabil semnarea acestui acord în limba engleză, iar textul final al acordului va fi semnat doar în rusă, ucraineană și română.[1]

Observăm o serie de posibile dezavantaje care ar putea facilita deteriorarea clărității apei pe teritoriul R.M. din cauza acțiunilor statului vecin.

Consecințele degradării apelor râului Nistru sunt în special dramatice pentru Republica Moldova, deoarece Nistru reprezintă sursa cheie de apă potabilă a țării. Orașe ca Chișinău, Bălți, Rezina, Soroca, Criuleni, Orhei folosesc această sursă de apă zilnică direct din Nistru. Prin acest acord nechibzuit, deșertificarea, eroziunea solului și lipsa apei dulci riscă să devină un fenomen permanent care poate induce o criză umanitară forțată, depopularea teritoriului Moldovei și provoca un conflict permanent cu Ucraina din cauza deficitului de apă.

Elaborarea mecanismelor de protecție sunt îndeosebi de importante în

special pentru Republica Moldova. Este necesară acordarea unei atenții deosebite problematicii respective și elaborarea metodelor eficiente pentru menținerea și protecția obiectivului respectiv strategic. După cum a fost descris anterior o problemă majoră o reprezintă acțiunile Ucrainei. Din păcate, convenția ESPOO nu constituie o modalitate efectivă de protecție, ea doar oferă părților cointerese un model care ar permite elaborarea unor acorduri/tratate bilaterale ce ar permite Republicii Moldova să impună un anumit comportament specific părții contractante. Prin acordul respectiv R.M are posibilitatea reală de a cere anumite condiții reale pentru păstrarea sistemului hidrologic al râului Nistru și în caz de necesitate impunerea penalităților cu împiedicarea anumitor acțiuni prejudiciabile aduse apelor râului Nistru care influențează negativ viața sau sănătatea populației Republicii Moldova sau posibilitatea de atac al statului la o curte de arbitraj specializat sau prin prisma ESPOO la Curtea Internațională de Justiție.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Ion Efros. *De ce înnămolirea Nistrului va evapora întreaga Moldovă, poate costa de 10 ori mai mult decât sifonarea unui miliard din sistemul bancar și cum putem preveni acest dezastru? Explicații, sugestii și idei pe înțelesul populației, Guvernului și partenerilor de dezvoltare.* <http://www.platzforma.md/arhive/37450>
2. Nicolai Denisov cu participarea consultanților UNECE și OSCE: Alexei Andreev, Nicolai Babici, Vera Balabuh, Gherman Bejenaru, Roman Korobov, Iurii Nabivaneț, Mihail Penkov. *Direcții strategice de adaptare la schimbarea climei în bazinul râului Nistru*, ENVSEC • UNECE • OSCE • 2015. 72.p
3. Convention on environmental impact assessment in a transboundary context (ESPOO), United Nations 1991.
4. Tratat între Republica Moldova și Ucraina cu privire la frontiera de stat din 18.08.1999.
5. Acord între cabinetul de miniștri al Ucrainei și guvernul Republicii Moldova privind colaborarea în domeniul protecției și dezvoltării durabile a bazinului râului Nistru (Roma,2012).
<http://www.apelemoldovei.gov.md/libview.php?l=ro&idc=127&id=521>